

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Rooze-Stouthamer, C., *De opmaat tot de Opstand. Zeeland en het centraal gezag (1566-1572)* (Hilversum: Verloren, 2009, 266 blz., ISBN 978 90 8704 091 8).

In een korte inleiding van nauwelijks twee pagina's wordt de rechtvaardiging van dit boek uiteengezet. Geen tijdperk in de Nederlandse geschiedenis heeft zo tot de verbeelding gesproken en is zo inspirerend geweest voor geschiedschrijvers als de beginjaren van de zestiende-eeuwse Opstand. Datzelfde kan niet altijd worden gezegd van de studies over de Opstand in Zeeland, waarover nog de nodige onjuiste voorstellingen bestaan. Voor Rooze-Stouthamer leek het daarom 'niet ondienstig' om de beginfase van de Opstand in Zeeland nog eens grondig te bestuderen. Hierbij bestempelt de auteur het tijdvak 1566-1572 als de opmaat tot de Opstand: jaren waarin de weerstand tegen het centraal gezag, uitgegroeid tot revolte, zich krachtdadig begon te manifesteren. Het boek wil Zeeland de plaats geven die het tijdens het derde kwart van de zestiende eeuw als belangrijk weerstandscentrum tegen het centraal gezag innam, waarbij alle eilanden hun eigen dynamiek zouden hebben gehad. Het graafschap Zeeland gaat immers in de historiografie vaak schuil achter het veel grotere Holland. Belangrijke thema's in het boek zijn: de wijze waarop de oppositie tegen de centrale regering kon uitgroeien tot opstand, welke factoren hierbij een rol hebben gespeeld en in welke mate de gebeurtenissen tijdens het Wonderjaar de keuze bepaalden die de steden in 1572 maakten. Hierbij wordt er bezien in hoeverre er veranderingen optraden in de samenstelling van de magistraat, wanneer een stad zich afwendde van het centraal gezag en overging naar het opstandige kamp. Verder wordt stilgestaan bij de plaats die Zeeland in het netwerk rond Willem (1533-1584), prins van Oranje en graaf van Nassau, innam.

De opmaat tot de Opstand bestaat uit twee delen en kent negen hoofdstukken. Het eerste deel is een kennismaking met het graafschap Zeeland rond het midden van de zestiende eeuw waarin het Wonderjaar (april 1566-april 1567) aan bod komt en het bewind van de nieuwe landvoogd Don Fernando Álvarez de Toledo (1507-1582), hertog van Alva. Deel twee is gewijd aan de gebeurtenissen tijdens het jaar 1572 waarbij, zoals al aangegeven, een geografische verdeling wordt gehanteerd: Walcheren, Schouwen en Duiveland, Tholen en de stad Reimerswaal en Zuid-Beveland en Wolphaartsdijk.

De auteur onderkent twee momenten van opstandigheid, 1566/1567 en 1572, die tevens het begin- en het eindpunt van deze studie markeren. In 1566, het jaar van de Beeldenstorm, werden in Middelburg en Vlissingen kerken geschonden en er werden met toestemming van de magistraat in deze steden, maar ook in Zierikzee, Tholen en Veere, hagenpreken gehouden. Een jaar later volgde een aanval van de geuzen op het eiland Walcheren, die werd afgeslagen. In 1572 weigerde Vlissingen een Spaans garnizoen in te kwartieren en de stad kwam in opstand. Toen watergeuzen, Engelse en Franse troepen werden binnengehaald, stond Walcheren, met uitzondering van Middelburg, al snel onder het gezag van Oranje, waarna de andere Zeeuwse eilanden zouden volgen. Goes, Reimerswaal en Tholen bleven echter trouw aan de centrale regering, terwijl Vlissingen, Veere, Brouwershaven en Zierikzee de zijde van de Opstand kozen. Onder druk van de bevolking, en niet zo zeer de magistraat van de stad, ging men veelal over naar de zijde van de Opstand. Het godsdienstige element stond in 1572, anders dan in 1566, aanvankelijk niet op de voorgrond.

Rooze-Stouthamer is teruggekeerd naar de archieven en heeft in Nederland, België, Spanje en Engeland veel nieuw materiaal verzameld. Ze heeft er een gedetailleerd verhaal van gemaakt, dat soms van dag tot dag de revolutionaire daden in een Zeeuwse stad beschrijven. Hierdoor krijgt de lezer een goed inzicht in het verloop van de gebeurtenissen, maar door het ontbreken van een duidelijke invalshoek of uitgewerkte vraagstelling verliest men al snel de draad van het verhaal. Het is hierdoor een beetje een opsomming van gebeurtenissen geworden, zonder veel reliëf. Ondanks het vele onderzoek dat is verricht, blijven verrassende nieuwe inzichten achterwege.

Victor Enthoven, Nederlandse Defensie Academie en Vrije Universiteit

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Rosendaal, Joost, *Nijmegen '44. Verwoesting, verdriet en verwerking* (Nijmegen: Vantilt, 2009, 335 blz., ISBN 978 94 6004 011 5).

Bombardementen zijn 'in'. Vroeger was de oorlog netjes verdeeld in wat de militairen deden (vechten en eventueel sneuvelen) en wat burgers deden (in het verzet gaan of collaboreren). De laatste decennia moeten wij weten dat het overgrote deel van de burgers noch het ene, noch het andere deed; zij wilden overleven, zonder in het verzet te gaan of naar het Oostfront te snellen. De laatste jaren is er meer oog voor wat de echte oorlog deed met gewone mensen. En met echte oorlog bedoel ik gevechtshandelingen op de grond en de bombardementen vanuit de lucht. Nederland heeft drie Duitse bombardementen ondergaan; Rotterdam (14 mei 1940). Middelburg (17 mei 1940) en Eindhoven (19 september 1944), maar alle andere bombardementen werden door de geallieerden uitgevoerd. Vanzelfsprekend werd dat tijdens de oorlog met gemengde gevoelens ontvangen, want hoe moest je al die missers met tientallen en soms honderden burgerslachtoffers plaatsen? Binnen de regering in ballingschap in Londen werd vaak met ongeloof op de vele burgerdoden gereageerd, maar wat kon je tegen je toekomstige bevrijders zeggen? Nederland was een land waar de Engelse en Amerikaanse bommenwerpers overheen vlogen om met name doelen in Duitsland te treffen. Soms werden ze op de heenweg en soms op de terugweg neergeschoten door Duitse jagers of afweergeschut, waarbij natuurlijk burgerslachtoffers vielen. Soms werden strategische doelen in Nederland aangevallen, fabrieken, havenwerken, stations etc., waarbij veel bommen niet op het eigenlijke doel vielen, maar op woonwijken. Rotterdam en Amsterdam zijn hier slachtoffer van geworden, terwijl de Haagse Bezuidenhout door een stomme fout met de grond gelijk gemaakt werd. Dat was duidelijk, maar vaak niet aanvaardbaar.

Anders is het met geallieerde bombardementen, waarbij in eerste instantie de logica ontbrak; was het per ongeluk, had men zich in de plaats vergist en dacht men een doel in Duitsland te treffen? De discussie over het Nijmeegse bombardement van 22 februari 1944 is na al die jaren nog steeds niet uitgewoed. Er zijn overlevenden die volhouden dat het bombardement een vroeg onderdeel van Operatie Market Garden (17 september) was, dus een hoger doel diende; er zijn overlevenden die claimen dat er nog een, lager